

PREGOVOR

GRAD I KNJIŽNICA : REKONSTRUKCIJA PAMĆENJA

Sa(n)jam knjige u Istri zasigurno možemo ubrojiti među najznačajnije manifestacije posvećene knjizi i knjižarstvu u Hrvatskoj. Stoga ne čudi da je Hrvatsko knjižničarsko društvo prepoznalo potrebu aktivnog uključivanja u ovu manifestaciju, te je 2005. iniciralo suradnju s domaćinima – Sa(n)jom knjige u Istri, Društvom knjižničara Istre i Gradskom knjižnicom i čitaonicom Pula. Suradnja, koja je 2005. rezultirala prvim Vikendom knjižničara, traje do danas. Svake godine, domaćinima se u organizaciji pridruži jedno gostujuće, hrvatsko regionalno knjižničarsko društvo. Dani knjižničara prigoda su da knjižničari predstavu svoj rad širem krugu – ljubiteljima pisane riječi koji tradicionalno svake godine, početkom prosinca, posjete Sa(n)jam i Gradsku knjižnicu i čitaonicu Pula.

U pripremi Dana knjižničara održanih od 13. do 15. prosinca 2007. pod nazivom Grad i knjižnica : rekonstrukcija pamćenja, uz svesrdnu pomoć domaćina i HKD-a, sudjelovalo je Društvo knjižničara u Splitu.¹ Kroz pozvana i posterska izlaganja knjižničara i lokalnih izdavača od Splita, Trogira, Dugopolja, Šibenika, Rijeke, Pule, Križevaca, Bjelovara, Zagreba i Osijeka do Sarajeva, nastojalo se istaknuti ne samo važnost njihovoga često prožimajućeg djelovanja na očuvanju zavičajne baštine, nego i posredovanja u aktivnom, kritičkom promišljanju sadašnjosti i budućnosti zavičaja. Štoviše, iščitavanje dobrih i/ili loših poruka i sadržaja zavičajne baštine često nas, po svojoj aktualnosti, čini suvremenicima.

Prvog dana, 13. prosinca, u bloku nazvanom Uloga knjižničnih zbirki u rekonstrukciji pamćenja grada predstavljene su zavičajne zbirke knjižnica navedenih gradova, točnije, raznovrsna građa zavičajnih zbirki: novinski fondovi, razglednice, stare knjige i rukopisi. U ovom broju Vjesnika bibliotekara Hrvatske donosimo neka od izlaganja.²

Multikulturalne specifičnosti istarske regije, proizašle iz upravno političke podjele od razdoblja Austro-Ugarske, Kraljevine Italije do danas, a oslikane kroz novinski fond Zavičajne zbirke Histrica Sveučilišne knjižnice u Puli (SKP) predstavio je Bruno Dobrić u radu Digitalizacija i predstavljanje starih istarskih novina

¹ Organizacijski odbor Dana knjižničara 2007. sačinjavale su Alemka Belan Simić, Nela Načinović i Mihaela Kovačić.

² Sadržaje svojih zavičajnih zbirki predstavili su: Nela Načinović, Liana Diković-Fortunato i Nada Galant (*Zavičajna zbirka Gradske knjižnice i čitaonice Pula*); Lea Lazarić (*Multikulturalnost zavičajnoga novinskog fonda*); Dubravka Petek (*Zagrabiensia – svjetlotisak grada*); Marjana Janeš-Žulj (*Križevci nekad i sad : zbirka razglednica*); Marina Vinaj (*Osječke novine – zrcalo grada*); Sanda Marlais Buble (*Knjižnica – posrednik u očuvanju (kulturne) baštine*); Slavica Plazibat (*Etnografska, arheološka i slikarska izložba u Narodnoj knjižnici u Dugopolju*); Vaska Sotirov-Đukić (*Europske smjernice u praksi zavičajne zbirke Biblioteke grada Sarajeva*).

na mreži – Pilot projekt “Istarske novine online” Sveučilišne knjižnice u Puli. Navedena zbirka broji 426 naslova novina koje su izlazile u Istri od 1808. do danas, osobito vrijednih zbog svojih multikulturalnih i multijezičnih sadržaja (hrvatski, talijanski, njemački, slovenski i ostali jezici) te rijetkih hrvatskih novina objavljenih u Istri do Drugoga svjetskog rata. U cilju zaštite novinskog fonda kao povijesno kulturološkog izvora, još od 1980. SKP građu stalno mikrofilmira, a od 2005., koristeći prednosti digitalnih sadržaja, počela je s projektom digitalizacije regionalnih starih novina. Razlozi za to, uza zaštitu i arhiviranje izvornika, svakako su mogućnost popunjavanja manjkavosti periodiciteta te pomoć pri znanstvenim istraživanjima. Mjerilo za odabir građe bilo je sadržajna i formalna vrijednost (rijetkost, višejezičnost), a konačni cilj stvaranje virtualne čitaonice starih novina SKP. Pilot-projekt “Istarske novine online” (INO) započeo je 2007. Uz nastavak digitalizacije, težio je boljoj dostupnosti digitalizirane građe. Danas, objavljivanjem na mreži, digitalna zbirka novina sadrži prve hrvatske novine u Istri Naša sloga (Trst 1870.-1899. i Pula 1899.-1915.), pulski dnevnik Hrvatski list (1915.-1918.), njemački Polaer Tagblatt (1905.-1915.), talijanski pulski dnevnik fašističke stranke Corriere istriano (1934.-1938.) – dakle, oko 30.000 stranica na tri jezika. U drugoj fazi projekta, tijekom 2009. i 2010. nastojat će se poboljšati sadržajno pretraživanje, predmetno analitička obrada važnijih članaka te implementacija kalendarskog pregleda.

Projekt digitalizacije predstavio je i Ilija Pejić u radu Stogodišnjica rođenja Đure Sudete : od pretiska do elektroničke knjige : digitalizacija zavičajne baštine. Prvotno obilježavanje stote obljetnice rođenja istaknutoga književnika bilogorsko-moslavačkog kraja – Đure Sudete (1903.-1927.), preraslo je u četvorogodišnji projekt s ciljem bolje dostupnosti njegova pjesničkog i proznog opusa, izvornih dokumenata te vrednovanje cjelokupnoga stvaralaštva u kontekstu hrvatske književnosti 20. stoljeća. Projekt je potaknula Bjelovarsko-bilogorska županija, a podržale su mjesne ustanove: Narodna knjižnica “Petar Preradović” s bogatom Zavičajnom zbirkom, bjelovarska Gimnazija i Gradski muzej. Znanstveni doprinos skupu dao je Razred za književnost HAZU. Osim stručnim i znanstvenim skupom o Đuri Sudeti 2003. i 2004., projekt je rezultirao s nekoliko tradicionalnih i elektroničkih publikacija: pretiskom pripovijesti Mor, zbornikom radova Đuro Sudeta – pjesnik i pripovjedač 2005. (i kao elektronička knjiga) i u istom obliku Pjesnik i pripovjedač Đuro Sudeta : u povodu 80. godišnjice smrti, 2007. te mrežnom stranicom Đuro Sudeta na Internetu 2006.

Područje Splitsko-dalmatinske županije predstavili su Mihaela Kovačić i Petar Krolo u radu Zbirka starih knjiga i rukopisa Sveučilišne knjižnice u Splitu : slaganje mozaika zavičajnosti. U presjeku korištenja zavičajne građe Zbirke starih knjiga i rukopisa, dugom gotovo jedno stoljeće, od nakladničkih do izložbenih pothvata nekadašnje Gradske biblioteke, a danas Sveučilišne knjižnice u Splitu, osvrću se i na brojne posudbe građe za međunarodne skupove i tematske izložbe, ustanovama u Splitu (Muzej grada, Državni arhiv, Arheološki muzej, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Marulianum), ali i šire (Nacionalna i sveuči-

lišna knjižnica, Galerija Klovićevi dvori, Povijesni muzej Hrvatske). Na primjeru izložbe Petar Senjanović : splitski planer i graditelj : iz Ostavštine u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu, naglašeno je da se analitičkom obradom i publiciranjem građe, umnogostručuje zavičajnost i drugih sredina, u nacionalnim i međunarodnim okvirima. Posebno je naglašena potreba sustavnog vođenja sekundarne dokumentacije o građi Zbirke, koja bi bilježila njeno korištenje u raznim znanstveno istraživačkim, nakladničkim i izložbenim projektima. U uvjetima tržišnog poslovanja, sekundarna dokumentacija o građi zbirke značajan je pokazatelj neupitne vrijednosti fonda i mogao bi osigurati djelomična sredstva za njegovu zaštitu.

Svetlana Mokriš Marenić u radu Izložbe sa zavičajnom tematikom u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek predstavlja mogućnosti knjižnične izložbe kao medija koji približava korisnicima/posjetiteljima mjesnu i pokrajinsku zavičajnu tematiku. Na primjeru izložbene prakse Knjižnice, ostvarene u Mjesecu hrvatske knjige 2006. i 2007. kroz postav dviju izložbi, jedne mjesnog, a druge pokrajinskog značaja: Kroz osječke aleje do kemijskog panteona – osječki nobelovci Lavoslav Ružička i Vladimir Prelog i Slavonske književnice : suvremenice Marije Jurić Zagorke uvodi nas riječju i slikom u bogatu i slojevitu povijest Osijeka na prijelazu 19. u 20. stoljeće. Autorica nagovještava namjeru Knjižnice da ovaj model kulturno animatorskog djelovanja prenese u druge prigode i druge sredine Osječko-baranjske županije, te ih obogati popratnim aktivnostima poput predavanja, radionica, tribina, okruglih stolova, projekcije filmova, kazališnih predstava i koncerata.

U drugoj tematskoj cjelini Dana knjižničara Lokalni nakladnici – promicatelji zavičajnosti predstavile su se ugledne izdavačke kuće, ali i muzeji, knjižnice i arhivi s dugogodišnjom, bogatom izdavačkom djelatnošću.³ Iz ove tematske cjeline donosimo dva rada. U prvom, Snježane Radovanlije Mileusnić Muzejsko izdavaštvo – čuvar zavičajnog identiteta, predstavljeno je izdavaštvo hrvatskih muzeja i galerija koji obrađuju zavičajne teme i osobe. Autorica navodi kako muzeji, uz izložbenu djelatnost kao primarnu, kroz izdavaštvo donose rezultate rada na zavičajnoj baštini/muzejskoj građi, publiciraju podatke i spoznaje o muzejskoj dokumentaciji koja time postaje jedan od izvora za daljnja istraživanja. Brojne specifične publikacije (katalozi stalnih postava, pojedinih muzejskih zbirki i povremenih izložbi, muzejski vodiči, informativni muzejski leci/brošure) te stručne i znanstvene publikacije, omeđene i serijske (izvješća terenskih istraživanja, zbornici znanstvenih i stručnih simpozija, monografske sinteze i studije) trajno bilježe zavičajne poruke. Autorica naglašava da su ove ustanove često i jedini izdavači mjesnih kulturoloških časopisa ili godišnjaka. Muzejski dokumentacijski centar (MDC) sustavno bilježi broj i vrstu navedenih publikacija, te osobito potiče muzejsko izdavaštvo kao dio

³ Književni krug iz Splita predstavio je akademik Nenad Cambj izlaganjem *Splitske teme u izdanjima Književnog kruga*. Nakladništvo Histria Croatica predstavio je akademik Josip Bratulić izlaganjem *Zavičajni nakladnik Histria Croatica*. Milivoj Zenić, ravnatelj Gradske knjižnice "Juraj Šižgorić", podsjetio nas je, kroz izlaganje *Šibenska knjižnica – izdavač zavičajnoga*, na bogatu izdavačku djelatnost, zavičajnog značaja, koju Knjižnica njeguje kroz šest nizova publikacija.

muzejskog poslovanja. U želji da s ovim bogatim izdavaštvom upozna javnost, MDC je 1982. pokrenuo godišnju tematsku izložbu Izdavačka djelatnost hrvatskih muzeja i galerija koja je do danas održana 26 puta.

Rad Mladenke Hammer Zavičaj iz arhivskih spremišta (Državni arhiv u Pazinu) donosi pregled bogate povijesti izdavaštva Državnog arhiva u Pazinu (DAP) od 1964. do danas, analizu sadržaja nekoliko njegovih serijskih i omeđenih publikacija, te njihov značaj u prostornom i stručnom okruženju istarskoga kulturnog areala. Prvu fazu izdavaštva DAP-a obilježila je suradnja s Državnim/Historijskim arhivom u Rijeci kada od 1964. do 1989. u suizdavaštvu izlazi Vjesnik Historijskog arhiva u Rijeci i Pazinu. Od 1968. do 1988. navedena suradnja rezultirala je nizom omeđenih publikacija Posebna izdanja. U drugoj fazi, od 1991., DAP pokreće svoj časopis Vjesnik Istarskog arhiva. Od 1992. pokreće kolo Glagoljski rukopisi posvećeno glagoljici, a od 2007. i novi niz Kolana od statuti s namjerom tiskanja svih statuta u posjedu Arhiva. Zajednička je crta navedenih publikacija, omeđenih i serijskih, da uza stručne i znanstvene radove, objavljuju izvore – osobito važno i nepoznato arhivsko gradivo na različitim jezicima o gospodarskoj, društvenoj i demografskoj povijesti i onomastici Rijeke, Hrvatskog primorja, kvarnerskih otoka te osobito Istre. Spomenimo, primjerice, niz urbara karakterističnih za Pazinsku knežiju, statute mletačkog dijela Istre, brojne glagoljske dokumente te osobito crkveno arhivsko gradivo – uglavnom župa i samostana. Popraćeni su informativnim pomagalima: inventarima, vodičima, registama.

Zaključimo – sustavna briga knjižničara u Hrvatskoj o zavičajnoj baštini, bogata sadržajem i oblikom, iskazana je na brojnim domaćim i međunarodnim stručnim i znanstvenim skupovima. Na tom putu, povezuju se u suradnji s ostalim baštinskim ustanovama – arhivima i muzejima i svima koji doprinose očuvanju sadržajno bogate zavičajne baštine kako pisane i tiskane tako i prirodne, društveno povijesne, folklorne, kulturne i umjetničke. Rezultati ovih nastojanja, od izdavanja novih djela o zavičaju, do izrada svih vrsta reprodukcije izvornika bilo faksimilnih pretisaka ili/i njihove elektroničke inačice i mrežnog izdavaštva, do izložbi, predavanja, stručnih skupova i na kraju zbornika, nipošto nisu zanemarivi. Namijenjeni su raznim skupinama, od budućih baštinika i čuvara kulturnog i nacionalnog identiteta, do stručnjaka različitih znanstvenih područja. Štoviše, korisnici/posjetitelji ponekad postaju i aktivni sudionici, osobito ako trajno ili privremeno ustupaju zavičajnu građu iz svojih obiteljskih arhiva i zbirki, doprinoseći novim spoznajama.⁴

Ovaj broj Vjesnika zabilježio je samo jedno od nastojanja knjižničara da s rezultatima svoga rada i rada srodnih ustanova, na zavičajnoj baštini, upozna širi krug baštinika – posjetitelje Sa(n)jma knjige u Istri i građane Pule.

Mihaela Kovačić

⁴ Primjerice, Ilija Pejić u navedenom radu spominje kako su rukopis Đ. Sudete *Opis života*, nastao 1926., ustupili nasljednici Milka Tišljara, vlasnika knjižare i tiskare s kojim je Sudeta surađivao.